

Однос нападних и одбрамбених дејстава

УДК: 355.422.1 : 355.422.2

Мр Раде Славковић, потпуковник

У чланку су, применом компаративне методе, разматрани односи нападних и одбрамбених дејстава на основу услова у којима се изводе, снага за њихово извођење, циљева, припреме и извођења и остварених резултата.

Резултати анализе односа нападних и одбрамбених дејстава указују на то да је суштина напада освајање, а одбране – очување простора. Напад је основни и решавајући вид борбених дејстава јер се њиме остварује циљ. Компарацијом се утврђују детерминанте нападних и одбрамбених дејстава, као и сличности и разлике и, на основу тога, изводи се закључак, односно даје предност једном или другом дејству.

Офанзивност у вођењу борбених дејстава је основно обележје савремене оружане борбе. Стога армије већине земаља чине напоре да што више повећају маневарску способност јединица свих врста родова, видова и нивоа јединица, што је један од основних предуслова за успешну употребу у борбеним дејствима. Под борбеним дејствима подразумевају се првенствено напад и одбрана, али и борбене тактичке радње и активна дејства, чији је циљ уништење живе силе и технике непријатеља, освајање земљишта или других објеката, одбијање напада, и друго.¹ Њима се најнепосредније у оружаног борби, као основном садржају рата и основном средству којим се непријатељу наносе губици, непосредно слаби борбена способност непријатеља, намеће сопствена воља и тиме остварује планирани циљ.

Упоредо с мењањем објективних и субјективних чинилаца рата и оружане борбе, а према законитостима њиховог развитка, мењали су се начин извођења и карактер борбених дејстава. Тако су битне промене у природи и суштини оружане борбе у одређеном историјском периоду некад мање, а некад више утицале на видове и облике вођења борбених дејстава. У мноштву чинилаца који утичу на карактер борбених дејстава најзначајнији су: људи и вештина њиховог руковођења, простор на којем се изводе, материјално-техничка опремљеност супротстављених страна и време у којем се та борбена дејства изводе. Сви ти и други чиниоци су, мање или више, међусобно тесно повезани, зависно од конкретних борбених и других услова.

¹ Опширније: *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 66.

Најзначајније промене у видовима, облицима и методама припремања и извођења борбених дејстава настајале су и развијале се упоредо с променама у квалитету и квантитету борбених и убојних средстава. Снажан развој ратне технике утицао је на велике промене у вези с могућностима и начинима припремања и извођења борбених дејстава. Тако је примена савремених борбених средстава (коју карактерише већа разорна моћ, већи домет, боља прецизност погађања, већа маневарска својства, и слично) учинила да савремена борбена дејства постану динамичнија, бржа и сложенија. То се изражава честим променама ситуације, великим степеном неизвесности и изненађења, брзим трошењем борбених ресурса, сложеним командовањем и позадинским обезбеђењем и повећаним психофизичким напрезањем. Она се изводе претежно по правцима, уз дубоке продоре и већа кретања на ратишту с растреситијим борбеним распоредом и дубљим ешелонирањем снага.

Борбена дејства у рату имају посебне карактеристике, које су условљене њиховим садржајем и начином вођења. Одбрамбени рат пружа јединствене могућности за широку примену различитих видова и облика борбених дејстава, при чему до потпуног изражаја долазе иницијатива и стваралаштво учесника. Њихов значај, интензитет, мере, видови и облици испољавања у појединим периодима рата нису једнаки и зависе од циљева, услова, облика и тока оружане борбе.

Видови борбених дејстава су начини употребе војске као целине и њених делова, јединица и састава на ратишту или делу ратишта.² Напад и одбрана су видови борбених дејстава.³ Они су међусобно условљени и изводе се комбиновањем нападних и одбрамбених дејстава, при чему могу да преовлађују једна или друга дејства, што зависи од вида дејства у целини. У основи, вид борбених дејстава одражава начин употребе снага супротстављених страна ради остварења постављеног циља. Поред тога, кроз вид борбених дејстава изражава се њихов међусобни однос у конкретној борбеној ситуацији, посебно према простору на којем теже да остваре циљ употребом одређених снага. Тако циљ дејства, однос према простору у зони – рејону извођења борбених дејстава и начин употребе снага у условима конкретне борбене ситуације чине основне детерминанте вида дејства.

Борбена дејства се у рату одвијају применом оба вида (напад и одбрана), али не у „чијетом“ облику. Напад и одбрана се редовно преплићу у разним облицима и на различитим нивоима ангажовања једи-

² У Војној доктрини Савезне Републике Југославије видови борбених дејстава дефинисани су као „начини употребе снага на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу“.

³ У постојећој литератури, поред напада и одбране, у видове борбених дејстава убрајају се офанзива (стратегички напад) и дефанзива (стратегичка одбрана), мада за тако нешто нема потребе, јер ту до изражаја долази само квантитативно својство у ангажовању снага које у начину припремања и извођења борбених дејстава суштински не доноси ништа ново.

ница. У одређеним условима, док се на једном правцу у зони борбених дејстава изводи напад, на другом правцу може да се изводи одбрана. Ако је напад доминантан вид борбених дејстава, одбрана ће се изводити ради: везивања непријатеља на једном правцу, да би се остварили повољнији услови за развој напада на другом правцу; заштите угрожених крила и бокова; одбијања противнапада и учвршћивања успеха на достигнутим линијама или након обављања општег задатка. У одбрани, као доминантном виду борбених дејстава, напад се примењује да би се остварила активност одбране, као основног начела, применом активних дејстава (противнапад, испад, препад, заседа, диверзантска и демонстративна дејства). *Компарацијом* се утврђују детерминанте нападних и одбрамбених дејстава, сличности и разлике међу њима и, на основу тога, изводи се закључак, односно даје предност једном или другом дејству. Однос између нападних и одбрамбених дејстава сагледава се на основу услова у којима се та дејства изводе, снага за њихово извођење, циљева, припрема и вођења и остварених резултата.

Однос услова у којима се изводе нападна и одбрамбена дејства

Услов је „оно од чега нешто друго зависи“, „чиница без којег не би могло доћи до настанка одређене појаве“.⁴ Историјски развој оружане борбе показује да су се борбена дејства увек испољавала у одређеним борбеним, просторним и временским условима,⁵ који су одређивали њихов садржај и карактер и битно утицали на њихов исход. Према томе, савремена борбена дејства (нападна и одбрамбена), као веома сложене и динамичне појаве оружане борбе, не могу целовитије да се разматрају без свестраног познавања услова у којима ће се организовати и изводити. Искуства из ратова указују да је, начелно, побеђивала страна која је, поред осталог, успевала да сазна и што рационалније искористи повољности конкретних услова. Будући да су услови променљива категорија и да не утичу подједнако на све учеснике у борбеним дејствима, могу се поделити на: борбене, просторне и временске услове.

Борбени услови

Под борбеним условима подразумевају се опште и посебно стање објективне стварности, која олакшава или отежава почетак, трајање и исход борбених дејстава. Под појмом *напад* подразумева се *осваја-*

⁴ *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига шеста, „Матица српска“, Нови Сад, 1976, стр. 582.

⁵ „Под условима неке појаве подразумевају се све оне појаве од чијег постојања она зависи, било у целини, било ма којим својим делом“ (М. Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981, стр. 636).

ње простора, док одбрана значи очување простора (од непријатеља) у оружаном борби. Ти појмови чине логичне супротности, један постаје комплемент другог, тј. из једног произилази други појам. С обзиром на то да је одбрана „очување простора од непријатеља“, њено значајно обележје јесте ишчекивање. Због тога су почетни борбени услови, или погодности извођења борбених дејстава, на страни нападача. Те погодности се огледају у: иницијативи, надмоћности, наметању властитог начина вођења борбених дејстава, брзини, непрекидности вођења борбених дејстава, целисходном груписању снага на изабраном правцу и изненађењу.

У почетној фази борбених дејстава (рата) *иницијатива* је најчешће на страни нападача и он, на основу ње, влада ситуацијом: има велику слободу у избору акција, праваца, времена и начина дејства. Супротно нападачу, бранилац је, обично, без могућности за слободно дејство. Он своје поступке усмерава према начину дејства нападача. Због тога нападач тежи да задржи иницијативу до остварења постављеног циља, а бранилац да је у погодном тренутку преузме, јер је она један од услова за успех у борбеним дејствима.

Надмоћност је стање у којем се изражава предност нападача над браниоцем у одређеном временском периоду и на одређеном правцу. Нападач га остварује правовременим и целисходним груписањем снага у зони напада на изабраном правцу; правилним избором места, времена и начина дејства; већом борбеношћу људства,⁶ бољим квалитетом борбених средстава⁷ и вештим извођењем напада. Нападач је у могућности да наведене активности оствари јер, најчешће има иницијативу на својој страни. Због тога се бранилац, да би обезбедио надмоћност, ослања на висок борбени морал људства,⁸ врхунску обученост, умешно коришћење земљишта и на правилно ангажовање снага (на основу реалне претпоставке и процене).

У *наметању властитог начина вођења борбених дејстава* предност има нападач, јер бира поступке и дејства која му одговарају. Релативно је слободан и у избору праваца дејстава, груписању снага, избору маневра итд. Све је то непознато браниоцу, који може само реално да процењује и претпоставља. У почетном периоду сила напа-

⁶ „У тактичкој офанзиви војска лакше одолева опасностима услед убеђења о својој надмоћности над непријатељем, јер су у тим приликама сви војници уверени, да их њихов командант уопште не би ни повео на напад, да он сам није убеђен у способност и храброст групе и у њену надмоћност над непријатељем“ (Ж. Мишић: *Стратегија*, ВИНЦ, Београд, 1993, стр. 518).

⁷ „Кад ратују две непријатељске војске, онда нападно (офанзивно) дејствује она војска, која се осећа јачом како у материјалном тако и у моралном погледу...“ (исто, стр. 502).

⁸ „Осећање опасности за целину отаџбине као и осећање неприкосновености властитог огњишта нагоне браниоца и цео његов народ на усиљена дела и подвиге, а то у њима разгорева страсти, да што упорније и што чвршће бране своју отаџбину и своје огњиште, а то све доводи до невероватних размера...“ (исто, стр. 523).

дачевих удара је најјешћа, груписање снага најцелисходније и нападач жели да снажним почетним ударима постигне одлучујуће резултате. Бранилац мора да пронађе одговарајуће методе вођења одбрамбених дејстава помоћу којих ће избећи те одлучујуће борбе, које нападач настоји да наметне по сваку цену.

Брзину и непрекидност борбених дејстава нападач остварује сталном активношћу јединица у свим условима борбене ситуације, земљишта и времена, по свим елементима борбеног распореда непријатеља, на читавој дубини задатка, једновременим ангажовањем снага на фронту, боковима и у позадини браниоца. У могућности је да то оствари јер има иницијативу, надмоћност и слободу у избору акција. Због тога групише снаге растресито, обезбеђује да се груписање обави у највећој тајности, непосредно пред отпочињање дејстава, за што краће време, користи природне погодности простора, запречава и утврђује одбрамбене положаје и обезбеђује снаге за активна дејства према свим елементима борбеног распореда.

Приликом *избора и груписања снага* на изабраном правцу предност је на страни нападача, јер он бира правац напада зависно од могућности својих снага. Због тога на изабраном правцу може да обезбеди неопходну надмоћност⁹ и тако створи услове за успешно извођење нападног дејства и обављање задатка за што краће време и са што мање властитих губитака. Та околност намеће браниоцу потребу да сопствене снаге држи „... што је могуће више прикупљене, докле се год не опазе и не сазна, шта хоће непријатељ, куда мисли, и с коликом је снагом“.¹⁰

Изненађење је стање које наступа као последица неочекиваног дејства по објекту, времену, начину, интензитету и примени нових борбених средстава. С обзиром на то да има иницијативу и надмоћност, нападач увек настоји да постигне изненађење и дезорганизује, разбије и паралише браниоца. Међутим, пре него што стигне до положаја браниоца, нападача могу да изненаде његова противдејства, пре свега активна дејства, а последица у неким случајевима може да буде, чак, и одустајање од напада.

На основу наведеног, може се закључити да у почетним борбеним условима предност, тј. погодност у извођењу борбених дејстава има нападач, јер има иницијативу, слободу у избору акција, праваца и начина дејства, надмоћност у снагама, више могућности да изненади браниоца и већу могућност за концентрацију ватре.

Просторни услови

Под просторним условима подразумевају се земљиште и поморски и ваздушни простор (делимично и космос у зони борбених дејстава).

⁹ „Једно од врло важних преимућстава тактичке офанзиве јесте и могућност, да се противу главног објекта напада концентрише сва ватра“ (*Исто*, стр. 519).

¹⁰ *Исто*, стр. 519.

ва чије карактеристике значајно утичу на снаге сукобљених страна приликом извођења борбених дејстава. Да би се анализирао утицај простора, односно свих његових облика, на чиниоце снага сукобљених страна при извођењу борбених дејстава неопходан је јединствен критеријум за схватање простора.¹¹ У целини, просторни услови се могу разматрати као физичкогеографски и антропогеографски. Под физичкогеографским условима подразумевају се карактеристике рељефа, вегетације, хидрогеографије, састава тла, климе и њихов утицај на борбена дејства. Физичкогеографске карактеристике простора различито утичу на нападача и браниоца.

Суштина напада је освајање простора, а одбране (у фази ишчекивања) – очување простора од непријатељевог напада. Због тога је нападач приморан да се креће ка положају браниоца, који одбрану обично организује на познатом простору. Бранилац бира простор и правовремено га припрема и инжињеријски уређује, оптимално заклања јединице и не ангажује све снаге одједном (јер мора да осујети намере нападача и обави друге задатке). Нападач је принуђен да се креће на непознатом терену и међу становништвом које је непријатељски расположено. Све време док се изводе борбена дејства, бранилац у зони одбране има велику слободу кретања, што му омогућава да припреми нападачу различита изненађења и неочекивана дејства. Стога је у могућности да одступи од првобитне замисли и да, у погодном тренутку, предузме активна и нападна дејства с унапред припремљених положаја. Осим тога, услед непрекидног кретања (наступања), замарају се нападачеве снаге, што може да има опасне последице, нарочито ако је бранилац инжињеријски уредио простор и ако га вешто користи. Нападач савлађује простор кретањем под најјачом ватром браниоца. Затим, снаге браниоца дејствују из заклона, док снаге нападача не могу да користе никакав заклон. Дакле, сви велики напори које подносе снаге нападача указују на тешкоће у извођењу напада и на јачину одбране као вида дејства.

Ако бранилац у одбрамбеним дејствима узме у обзир антропогеографске чиниоце, који су резултат људске делатности (насељеност, урбанизација, степен уређености територије), одбрана је јача, и нападач, да би остварио циљ, принуђен је на велико напрезање и ангажовање знатно већих снага.

Временски услови

Временски услови су у најнепосреднијој вези с просторним условима и чине с њима дијалектичко јединство. Зависно од степена искоришћености тих услова повећава се или умањује укупна борбена вредност чинилаца сукобљених страна. Утицај временских услова на

¹¹ Под термином „простор“ у раду се подразумева само земљиште као простор.

припрему и извођење борбених дејстава може се разматрати као: трајање, метеоролошко-климатска (атмосферска) појава, доба дана и годишње доба.

Време, као трајање, основни је услов за правовремено и успешно организовање и вођење борбених дејстава. Уколико је време кратко, неопходно је брзо доношење одлуке, заузимање (формирање) борбеног распореда, припрема за дејство и готовост јединица да у свим условима отпочну и воде борбена дејства. Правовремено отпочињање борбених (нападна и одбрамбена) дејстава, уз предузимање потребних мера за њихово обезбеђење, може пресудно да утиче на обављање задатка. Рационално коришћење времена изузетно је значајно и упадним и у одбрамбеним дејствима. При томе је брзина у предузимању одговарајућих поступака први услов за постизање изненађења, којим се обезбеђује значајна предност страни која га обезбеди, што не значи и сигурно постизање одлучујућих резултата, нарочито ако и супротна страна брзо реагује и отклони наведене опасности. У сваком случају, време је значајан чинилац успеха и за нападача и за браниоца, будући да повећава или умањује борбену моћ њихових јединица. Наиме, свако остварено изненађење – у погледу времена или начину поступања – присиљава супротну страну да предузима нове мере и да одступа од свог плана вођења борбеног дејства. Док нападач инсистира на муњевитим дејствима,¹² бранилац настоји да га замара, исцрпљује, задржава, и слично.¹³ Могућност да се борбена дејства воде што дуже један је од основних услова за успешан завршетак одбрамбених дејстава.

Утицај временских услова редовно се разматра као астрономска и метеоролошка појава. Упркос савременој борбеној техници, неповољни временски услови смањују њену ефикасност. Због тога нападачу погодују повољни, а браниоцу неповољни временски услови.

Утицај доба дана мења се у савременим условима с обзиром на развој технике. У ранијим ратовима дневна дејства су сматрана нормалним, док су ноћна дејства била ретка. У Другом светском рату и ратовима вођеним после њега ноћна дејства су примењивана чешће него раније. Савремена техника знатно доприноси извођењу ноћних дејстава (средства за ноћно осматрање, термовизијско вођење у инфрацрвеном спектру независно од доба дана, радарско извиђање до 250 km, глобално позиционирање употребом сателита независно од

¹² „Тактичка офанзива зависна је у неку руку и од времена, јер напад треба увек и отпочети и свршити истог дана. Борба с нерешеним исходом лако се другог дана може да претвори у успех за браниоца, а за нападача да то буде изгубљена битка“ (Ж. Мишић, *исто*, стр. 520).

¹³ „Свако задржавање, нерад и узалудно губљење времена у операцијама ради нападања одлаже одлучни судар, а то иде у корист браниоца, јер је њему потребно време, и да се ојача и да сачека какве утицаје са стране, који могу да му помогну, и да дају повољнији обрт операцијама“ (*исто*, стр. 532).

доба дана) јер је омогућила да се не прави разлика између дејстава дању и ноћу. Тако су ноћна дејства постала главно обележје технички супериорнијег противника, све док се браниоцу не униште радарски системи и средства за успешно супротстављање нападачу. С обзиром на то да су извиђање, командовање, осматрање, кретање и оријентација много бољи и лакши дању, а и ефикасност борбене технике је много већа, нападач и у савременим ратовима прибегава дневним дејствима да би његова техника дошла до потпуног изражаја. Због тога бранилац, најчешће, прибегава ноћним дејствима (изводи препаде, испаде, противнападе и друга дејства). Међутим, ноћ је савезник ономе ко се у њој боље сналази, тј. ко је боље навикнут и обучен за ноћна дејства и ко боље познаје земљиште. Свестрано познавање услова и њиховог утицаја на припрему и извођење борбених дејстава основа је за целисходно ангажовање снага у конкретној борбеној ситуацији.

Однос снага за извођење нападних и одбрамбених дејстава

Снаге за извођење борбених дејстава, као сложену категорију, чине људски и материјални чиниоци, који су подложни променама зависно од развоја ратне технике и ратне вештине уопште. У борбеним дејствима они се различито манифестују, што зависи од услова у којима се та дејства припремају и воде.

Људски чинилац

У борбеним дејствима човек обавља изузетно сложене и специфичне задатке, уз велике физичке и психичке напоре, у отежаним и неизвесним условима. Због тога је неопходно да су људи изузетно способни, свестрано обучени, физички и психички припремљени и организовани у јединице у којима владају међусобно поверење и дисциплина. Човек доноси одлуку од које зависи вид борбеног дејства, организатор је припрема за вођење борбених дејстава и непосредни реализатор предвиђених активности. У нападним и одбрамбеним дејствима испољавају се квантитативне и квалитативне вредности људског чиниоца.

Квантитативне вредности људског чиниоца у нападним и одбрамбеним дејствима изражавају се бројем људи, односно бројем и врстама јединица које учествују у извођењу дејстава. На почетку борбених дејстава квантитативне вредности су увек на страни нападача – он обезбеђује бројну надмоћност у живој сили која је значајна, али није увек одлучујућа у оружаног борби. Како се дејства одвијају, нападачева жива сила се троши и надмоћност у живој сили прелази на страну браниоца. Тиме се ствара повољан однос снага, што је један од услова

за прелазак у напад. Међутим, за извођење борбених дејстава најзначајнији је квалитет људског чиниоца.

Квалитативне вредности људског чиниоца испољавају се кроз борбени морал, психофизичку припремљеност, војностручну обученост и начин организовања снага (јединица) уопште. У борбеним дејствима борбени морал је на страни нападача и његове јединице лакше одолевају опасностима због убеђења да су надмоћније од браниоца (уверене су да их њихов командант не би повео у напад да не верује у њихову способност и храброст и њихову надмоћност над браниоцем). Поред тога, напада само онај ко се осећа јачим како у моралном, тако и у материјалном погледу. Међутим, према Мишићу, осећање опасности за отаџбину и осећање неприкосновености властитог огњишта код браниоца изазива нагон за велика дела и подвиге до неслућених размера.

Психофизичка припремљеност људског чиниоца обезбеђује безболно савлађивање многих сложених и тешких проблема у нападним и одбрамбеним дејствима, посебно у случају када се задаци обављају без значајније подршке и непосредног ослоњања на сопствене снаге (свој народ) и у неизвесним ситуацијама. Док изводи нападна дејства нападач се све више удаљава од граница отаџбине, и његове јединице све више губе вољу за даља дејства, јер се често верује да се првом одлучном победом постиже крајњи циљ. Међутим, то обично није тако, па су потребна додатна напрезања за даље наступање или да би се сачувало оно што је освојено. Бранилац је у том погледу у повољнијем односу јер са првим нападачевим посустајањем почињу да се остварују његови циљеви, што га додатно мотивише за упорнију и продужену борбу.

Војностручна обученост људства испољава се кроз руковање наоружањем и другим средствима савремене технике и припремљеност за вођење нападних и одбрамбених дејстава. То је изузетно значајно и за нападача и за браниоца, јер је висок ниво војностручне обучености услов за успех у нападним и одбрамбеним дејствима и услов опстанка. Велика напрезања јединица у нападним дејствима указују на тешкоће у извођењу напада. Због тога се, пре отпочињања напада, приликом процене ситуације, цене сви елементи који утичу на обављање задатка – напада. Ако је обученост претежно на страни нападача – може се отпочети с нападом. Међутим, и бранилац посвећује пажњу војностручној обучености својих јединица и, будући да је у одбрани изражен нагон за самоодржањем, може се закључити да је воља за успех на страни браниоца.

У нападним и, посебно, одбрамбеним дејствима, до изражаја долазе организованост снага и вештина руковођења као квалитативна својства људског чиниоца. Наиме, нападач и бранилац настоје да организују снаге за успешно обављање задатка. Начин на који се организују снаге одређује командни кадар, који је „главни носилац енергичности, тога духовног елемента, од кога у рату зависи скоро 3/4 успеха... Треба трајно радити на спреми и образовању виших коман-

даната за војску, јер њихова спрема, као дело темељног васпитања, не постиже се тако лако. За то треба не само доста труда, него и доста времена и велике умешности. Крајње би време било, да се у нашој младој војсци једанпут овом питању поклони најозбиљнија пажња, јер не треба заборавити, да ће она војска имати увек и све шансе за успех у рату, која имадне у рату боље, спремније, духовитије и родољубивије команданте од војске у непријатеља“.¹⁴ Све то указује да ће предност у вези с организацијом снага и вештином руковођења нападним и одбрамбеним дејствима бити на страни онога ко има квалитетнији командни кадар.

Материјални чинилац

Материјални чинилац чине материјална средства оружаних снага, економски потенцијал и материјални извори земље који се користе у оружаном борби и за њене потребе. Утицај тог чиниоца на ток и резултате нападних и одбрамбених дејстава постаје све већи, посебно кад је реч о наоружању и другим средствима ратне технике, што се нападним и одбрамбеним дејствима испољава квантитативно и квалитативно.

Квантитативне вредности материјалног чиниоца у нападним и одбрамбеним дејствима изражавају се количином наоружања и војне опреме и средствима за материјално обезбеђење. Те вредности уопште или на правцу главног удара на страни су нападача, што му омогућава да оствари почетну надмоћност у ватри и удару. Међутим, то није пресудно за извођење нападних дејстава, већ квалитет. Наиме, један од услова да нападач отпочне с нападним дејствима јесте опремљеност његових јединица квалитетним наоружањем, јер оно утиче на морал јединица. Истовремено, то је један од услова за остварење успеха у нападу. Због тога је неопходно да бранилац пронађе материјално-техничка и организациона решења и одабере начине вођења одбрамбених дејстава помоћу којих ће моћи успешно и ефикасно да неутралише евентуалне техничке предности нападача и обезбеди да дођу до потпуног изражаја друга преимућства снага одбране.

Однос циљева нападних и одбрамбених дејстава

Циљеви¹⁵ нападних и одбрамбених дејстава произилазе из суштинског напада и одбране и конкретне тактичке ситуације. Циљеви напад-

¹⁴ Исто, стр. 501–502.

¹⁵ „Циљ је вредност коју треба стећи, остварити или сачувати“ (Б. Јовановић: *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984, стр. 35). У тактичко-оперативном смислу циљ је планирани резултат који јединица треба да оствари у одређеном времену. Циљ сваког нападног и одбрамбеног дејства јесте остваривање оптималног резултата у конкретном ситуацији.

них дејстава и одбрамбених дејстава одређују се на основу: јачине сопствених снага и њихових могућности; јачине, распореда, намера и могућности непријатеља; карактеристика простора и других услова у којима се припремају и изводе нападна и одбрамбена дејства.

У односу на простор, циљ напада је његово освајање, а одбране – очување. Према Клаузевицевом мишљењу, напад и одбрана су у дијалектичком односу. Одбрана је јачи вид борбе с негативним циљем, а напад слабији – с позитивним циљем. Одбрана је јачи „вид борбе“ у случају да су средства иста. Лакше је, сматра он, сачувати него стећи, јер све оно што се не догађа иде у корист браниоца.¹⁶ Међутим, поред очувања простора, циљ сваке одбране јесте и стварање повољнијег односа снага и прелазак у напад. Дакле, одбрана треба да се брани све дотле док је слабија, а када се постигне повољнији однос снага одбрану (чување простора) треба напустити и прећи у остваривање „позитивног циља“ (напад), тј. у освајање, односно, ослобађање простора који је заузео нападач.

Циљеви нападних и одбрамбених дејстава се реално одређују према борбеним могућностима јединица и других субјеката који се на било који начин у њима ангажују. Да би се циљ реално одредио потребно је непрекидно праћење и познавање ситуације и потпуно схватање добијеног задатка, нарочито места и улоге јединице која изводи одбрамбена дејства у борбеном распореду више јединице, јер пробијањем одбране на одређеном правцу нападач нарушава целокупни систем одбране браниоца. Због тога је посебно значајна способност команде браниоца да предвиди могуће правце, време и начине дејства нападача. На тај начин бранилац усклађује односе између учесника у одбрамбеним дејствима и приморава нападача да напада на мање важном правцу, да непотребно и неекономично троши и изнурава властите снаге и губи време. Уколико бранилац успе да на одређеном правцу за извесно време не претрпи пораз – остварује постављени циљ, јер је браниоцу време најбољи савезник.

Циљеви нападних и одбрамбених дејстава изражавају се кроз идејни део одлуке а реализују обављањем задатака. Идејни део одлуке браниоца за одбрамбена дејства садржи и нападна дејства, јер се тиме остварује циљ одбране, тј. прелази се у напад и осваја, односно, ослобађа простор који је заузео нападач. Циљ и задатке, по правилу, утврђује претпостављени старешина који регулише начин обављања задатака. У условима када се из било којих разлога браниоцу не може саопштити задатак, он самоиницијативно, зависно од опште ситуације, одређује и поставља задатак, тј. предузима нападна дејства, јер се само нападом остварује циљ (поражава непријатељ).

¹⁶ К. Ф. Клаузевиц: *О рату*, „Вук Караџић“, Београд, 1951, стр. 22.

Припрема нападних и одбрамбених дејстава

Нападна и одбрамбена дејства су веома сложена и специфична борбена дејства. Будући да представљају логичне супротности, за њихово извођење треба обезбедити одговарајуће услове. Успех у извођењу нападних и одбрамбених дејстава, поред осталог, постиже се: обезбеђењем тајности приликом предузимања мера и поступака у току припреме и извођења дејстава; добро организованом обавештајном службом и извиђањем непријатеља, тј. добрим познавањем непријатеља и његових могућности; познавањем земљишта и објеката на које се дејствује, односно правилним избором објеката у односу на конкретне услове и властите могућности; изненађењем, брзином дејства и, у вези с тим, добро организованом припремом људства и средстава за извођење нападног, односно одбрамбеног дејства.

За извођење нападних или одбрамбених дејстава потребна је посебна припрема, зависно од специфичности постављеног циља. Обим и садржај припрема зависе од: циља дејства и јачине и распореда непријатеља; распореда, јачине, стања и могућности јединице која изводи дејство; начина дејства; земљишних и временских услова; степена обучености људства и врсте и количине расположивих материјалних средстава, и другог. Такође, на степен, обим и садржај припрема значајно утиче расположиво време. Временска ограниченост не сме да буде разлог за необављање дела припрема од којих битно зависи успех извођења дејства. Тај део припрема се мора спровести и под условом да је неопходно максимално напрезање људства.

Уз уважавање специфичности дејства, припрема и организовање нападних и одбрамбених дејстава, начелно, обухватају: проучавање задатака; процену ситуације, уз истовремено прикупљање података о непријатељу – земљишту и правцима дејства; доношење одлуке, односно издавање заповести; организовање садејства с другим јединицама; моралну и безбедносну припрему; припрему материјално-техничких средстава и попуњу јединице; збрињавање болесних и рањених, и све друго што је повезано са конкретним задатком и борбеном ситуацијом. Нападач тежи да припрема и организовање нападних дејстава трају што краће, да за кратко време групише снаге и изненади браниоца, јер су иницијатива и надмоћност на његовој страни. Бранилац, насупрот томе, жели да за припреме и организацију одбрамбених дејстава има више времена да би уредио положаје и земљиште за одбрану. Ако бранилац организује одбрану на земљишту које је делимично уредио још за време мира, предност у времену за припрему одбрамбених дејстава биће на његовој страни. Осим тога, покрети браниоца у

зони организовања одбране су неометани, па за уређење положаја и земљишта може да ангажује сопствено становништво. Предност у извођењу дејстава имаће страна која брже обави припреме и груписе снаге за дејство.

Извођење нападних и одбрамбених дејстава

Начин извођења нападних и одбрамбених дејстава зависи од конкретних услова и стога се не може прецизно објаснити. Но, без обзира на различите услове извођења дејстава, нападач тежи да нападна дејства буду брза и енергична, јер свака неодлучност и оклевање погодују браниоцу. Због евентуалних застоја или привремених неуспеха на једном правцу не смеју да се успоре или обуставе нападна дејства на правцима на којима се успешно одвијају.

Супротно нападачу, бранилац настоји да избегне главни удар и одлучује се за еластичан отпор. Тиме добија на времену, а браниоцу је време најбољи савезник. Уколико бранилац не претрпи пораз у току извесног времена, приморава нападача да рашчлањује, умара и слаби своје јединице. Бранилац свим расположивим снагама настоји да одржи равнотежу с обзиром на надмоћност нападача. Погодности одбрамбених дејстава (прецизна ватра из заклона, инжењеријско уређење и природне погодности земљишта) бранилац користи за максимално наношење губитака нападачу и изнуравање његових снага. Тиме постиже повољан однос снага и услов за прелазак у напад.

Однос резултата извођења нападних и одбрамбених дејстава

Резултати нападних и одбрамбених дејстава су квалитативно и квантитативно изражене и остварене вредности, у одређеном времену, на основу дефинисаног циља и планираног задатка.¹⁷ Они се постижу реализацијом планираних задатака а изражавају освајањем – очувањем, простора, губицима у људству (како сопствених, тако и непријатељевих снага) и губицима у материјално-техничким средствима (непријатељевим и сопственим). Резултат успешно изведеног напада јесте освојен простор, а успешно изведене одбране – сачуван простор. Нападач у одређеном временском периоду може да потисне браниоца с одређеног простора. Међутим, то не значи да је постигао успех ако се узму у обзир време за које је то остварио и губици у људству и материјално-техничким средствима, јер резултат одбране је и стварање повољног односа снага да би се у погодном тренутку прешло у напад.

¹⁷ „Резултат је оно што се постигне, до чега се дође неком активношћу“ (*Речник српскохрватског књижевног језика*, књига пета, „Матица српска“, Нови Сад, 1973, стр. 496).

У извођењу нападаних и одбрамбених дејстава свака страна тежи да обезбеди предност, а да би у томе успела настоји да супротној страни нанесе што веће губитке. Међутим, губитке не чини само убијено, рањено и заробљено људство. Користећи погодности одбране, бранилац нападачу наноси веће губитке јер његове снаге дејствују из заклона, док су снаге нападача изложене прецизној ватри и налазе се изван заклона. Снаге нападача у нападним дејствима губе се „као снег у пролеће по мери њенога кретања унапред“.¹⁸ Губици нападачевих снага су утолико већи, уколико је време пружања отпора браниоца веће и уколико је одбрана ешелонирана по дубини. Због тога нападач мора да води рачуна о попуни својих јединица.

Успешним извођењем одбрамбених дејстава бранилац постиже повољан резултат и с морално-психолошког становишта, док нападач губи вољу за даља дејства и кретање напред. Наиме, морални губици могу да имају за нападача теже последице од физичких губитака. Зато је за браниоца нужно да оствари повољан резултат с морално-психолошког становишта и у укупном односу снага да би у погодном тренутку променио начин дејства, тј. да би из одбране прешао у напад, што је и крајњи циљ одбране.

*
* *
*

Борбена дејства су се увек испољавала у одређеним борбеним, просторним и временским условима који су значајно утицали на њихов садржај и карактер, као и на њихов исход. Нападна и одбрамбена дејства, као веома сложене и динамичне појаве оружане борбе, не могу се целовитије разматрати без свестраног познавања услова у којима се организују и воде. Искуства из ратова указују на то да је победу односила страна која је, поред осталог, успевала да спозна и што рационалније искористи повољно деловање конкретних борбених, просторних и временских услова.

Под борбеним условима припреме извођења нападаних и одбрамбених дејстава подразумевају се опште и посебно стање објективне стварности које олакшава или отежава почетак, трајање и исход нападаних и одбрамбених дејстава. Појмови напад и одбрана су логичке супротности („освајање простора“ и „очување простора“), један постаје комплемент другог, тј. један из другог произилази. С обзиром на то да је одбрана „очување простора од непријатеља у оружаном борби“, њено значајно обележје је ишчекивање. Због тога су почетни борбени услови, тј. погодности извођења борбених дејстава, на страни нападача. Те погодности огледају се у: иницијативи, надмоћности,

¹⁸ Ж. Мишић: *исто*, стр. 514.

„Године 1812. Наполеон I прешао је Њемен с војском од 442.000 бораца, и после непуне три месеца ушао је у Москву са свега 95.000 бораца“ (*исто*, стр. 515).

наметању властитог начина вођења борбених дејстава, брзини и непрекидности борбених дејстава, целисходном груписању снага на изабраном правцу и изненађењу.

Просторни услови се односе на земљиште и поморски и ваздушни простор, а делимично и на космос, у зони борбених дејстава. Они због својих карактеристика значајно утичу на обе снаге у сукобу приликом извођења нападних и одбрамбених дејстава. У целини, просторни услови се могу разматрати као физичкогеографски и антропогеографски услови. Под физичкогеографским условима подразумевају се карактеристике рељефа, вегетација, хидрографија и састав тла, и њихов утицај на нападна и одбрамбена дејства. Посебну групу просторних услова чине антропогеографски чиниоци, који су резултат људске делатности. То су, пре свега, насељеност, урбанизација и степен уређености територије. Коришћењем природних погодности простора, инжињеријским уређењем, правременом припремом и оригиналним решењима бранилац добија на јачини и у предности је у односу на нападача када је реч о простору.

Утицај временских услова на припрему и вођење нападних и одбрамбених дејстава може да се разматра као: трајање, метеоролошко-климатска (атмосферска) појава, доба дана и годишње доба. Зависно од степена коришћења тих услова повећава се или умањује предност нападача или браниоца.

Људски и материјални чиниоци снага у нападним и одбрамбеним дејствима различито се манифестују, у зависности од услова у којима се та дејства припремају и воде. Чине их људски и материјални чиниоци. У нападним и одбрамбеним дејствима људски чинилац има одлучујући значај, а испољава се кроз квантитативне и квалитативне вредности. Квантитативне вредности се изражавају бројем људи, односно бројем и врстама јединица које учествују у извођењу нападних и одбрамбених дејстава. Квантитативне вредности уопште или на правцу главног удара на страни су нападача. Квалитативне вредности се испољавају кроз борбени морал, психофизичку припремљеност, војнострукну обученост и начин организовања снага (јединица) уопште. У почетном периоду борбених дејстава квалитативне вредности, начелно, на страни су нападача. Међутим, током извођења борбених дејстава квалитативне вредности људског чиниоца могу да се повећају код браниоца, јер осећање неприкосновености властитог огњишта и нагон за самоодржањем повећавају браниочеву вољу за успехом. Утицај материјалног чиниоца на ток и резултате нападних и одбрамбених дејстава постаје све значајнији, посебно у погледу наоружања и других средстава ратне технике. Испољава се кроз квантитативне и квалитативне вредности. Квантитативне вредности се изражавају количином наоружања и војне опреме и средстава за материјално обезбеђење. Квалитативне вредности се односе на квалитет наоружања и опреме (ефикасност и борбене могућности) и квалитет средстава за

материјално обезбеђење. И квантитативне и квалитативне вредности материјалног чиниоца су на страни нападача, јер је то један од услова да нападач отпочне нападна дејства.

Циљеви нападних и одбрамбених дејстава произилазе из суштине напада и одбране и конкретне тактичке ситуације. Циљ напада је освајање простора, а циљ одбране – његово очување. Поред очувања простора, свака одбрана има циљ да створи повољнији однос снага и пређе у напад, тј. у освајање, односно, да ослободи простор који је заузео нападач.

За припрему и извођење нападних и одбрамбених дејстава потребно је да се обезбеде одговарајући услови. И нападно и одбрамбено дејство се брижљиво, темељито, брзо и правовремено припремају, с основном намером да се предухитре промене које могу да наступе на супротној страни. Свако извођење нападних и одбрамбених дејстава карактерише оригиналност припреме и вођења. Предност у извођењу дејстава имаће страна која брже обави припреме и групише снаге за дејство.

Резултати нападних и одбрамбених дејстава су квалитативно и квантитативно изражене и остварене вредности, у одређеном времену, на основу дефинисаног циља и планираног задатка. Изражавају се освајањем, односно очувањем простора и обостраним губицима у људству и материјално-техничким средствима. Резултат успешно изведеног напада јесте освојени простор, а успешно изведене одбране – сачувани простор. Начелно, бранилац нападачу наноси веће губитке.

Одбрана је повољнији вид борбених дејстава у случају истих средстава. Међутим, у савременим борбеним дејствима предност у средствима је на страни нападача, јер је то један од основних услова за прелазак у напад, који је основни и решавајући вид борбених дејстава јер се само њиме остварује циљ (поражава непријатељ). Одбрана је привремени (нужни) вид борбених дејстава. Поред очувања простора, циљ одбране је стварање повољнијег односа снага ради преласка у напад.

Литература:

1. А. Бофр: *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968.
2. Ф. Бркић: *Активност тактичких јединица у одбрани*, „Војни гласник“, бр. 3/1981, ВИЗ, Београд, 1981.
3. Д. Вишњић: *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988.
4. *Војна доктрина СРЈ* (нацрт), ЦВШ ВЈ, Београд, 1994.
5. *Војни речник*, Војно штампарско предузеће, Београд, 1967.
6. Група аутора, *Актуелни проблеми одбране тактичких и здружених тактичких јединица*, ЦВВШ ЈНА, Београд, 1981.
7. Група аутора, *Бој на копну* (студија), ЦВВШ КоВ ЈНА, Београд, 1985.
8. Група аутора, *Могући губици људства, наоружања и војне опреме у општенародном одбрамбеном рату* (студија), Центар ОС за стратегијска истраживања и студије „Маршал Тито“, Београд, 1988.

9. Група аутора, *Општа тактика КоВ*, „Војно дело“, Београд, 1964.
10. Група аутора, *Основи методологије ратне вештине*, I део, ЦВВШ КоВ ЈНА, Београд, 1984.
11. Група аутора, *Основи методологије ратне вештине*, II део, ЦВВШ КоВ ЈНА, Београд, 1984.
12. Група аутора, *Тактика* (учбеник за ВА и Факултет ОНО), књига 2, ССНО, Београд, 1981.
13. Група аутора, *Тактичка искуства из народноослободилачког рата 1941–1945* (зборник радова), ЦВВШ, Београд, 1980.
14. Група аутора, *Тактички примери борбе*, ВИЗ ЈНА „Војно дело“, Београд, 1963.
15. Б. Ђорђевић, *Историја српске ратне вештине*, ВИЗ, Београд, 2000.
16. А. Жомини: *Преглед ратне вештине*, „Вук Караџић“, Београд, 1952.
17. Н. Милошевић: *Пројектовање истраживања у ратној вештини*, ВИНЦ, Београд, 1989.
18. П. Морача: *Одбрана у НОР*, ВИЗ ЈНА „Војно дело“, Београд, 1959.
19. Б. Ранитовић: *Неки проблеми почетних одбрамбених операција*, „Војно дело“, бр. 4–5/1960, ВИЗ, Београд, 1960.
20. Симпкин, *Надметање у брзини маневра*, ВИНЦ, Београд, 1991.
21. *Стратегија оружане борбе*, ССНО, Београд, 1983.
22. *Стратегија оружане борбе* (привремени материјал), ЦВШ ВЈ – ШНО, Београд, 1998.
23. Сун Цу Ву: *Вештина ратовања*, Мала војна библиотека, Београд, 1952.